

ЛІТЕРАТУРА:

1. Артамонова В.В. Мифологеми «детства» и «взрослой жизни» в рассказе Л. Улицкой «Дар нерукотворный» // Язык, культура, менталитет: проблемы изучения в иностранной аудитории: Материалы X Международной научно-практической конференции 20-22 апреля 2011 г. – СПб: Изд-во РГПУ А.И.Герцена, 2011. – 339 с.; 2. Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник. У 2 т. / За ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. – Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан, 2005; 3. История всемирной литературы: в 9-ти т. – М.: «Наука», 1989.

Мушкетик Л.Г. (Київ, Україна)

Вербалізація концепту «природа» в народній казці (на слов'яно-неслов'янському матеріалі)

Аналіз мовного оформлення концепту «природа», як одного з найважливіших концептів картини світу народної казки, побудовано на матеріалі чарівних та побутових казок карпатського регіону України (українських та угорських), в яких добре законсервовалися давні уявлення і звичаї. Зокрема розглянуто пейзаж, стихії, символіку кольорів, флори та фауни. Дбайливе ставлення людини до довкілля в казці у пізніші часи набуває морального спрямування.

Ключові слова: народна казка, концепт «природа», карпатський регіон, український, угорський, пейзаж, екологічність.

Анализ языкового оформления концепта «природа», как одного из важнейших концептов картины мира народной сказки, построен на материале волшебных и бытовых сказок карпатского региона Украины (украинских и венгерских), в которых хорошо законсервировались древние представления и обычаи. В частности рассмотрен пейзаж, стихии, символика цветов, флоры и фауны. Заботливое отношение человека к окружающей среде в сказке в более поздние времена приобретает нравственный аспект.

Ключевые слова: народная сказка, концепт «природа», карпатский регион, украинский, венгерский, пейзаж, экологичность.

The article deals with the analysis of the language formation of the concept of "nature", as the most important concept of the world picture of the folk tales, based on social and fairy tales of the Carpathian region of Ukraine (Ukrainian and Hungarian), in which ancient ideas and customs are well preserved. Also landscape, elements, symbolism of colours, flora and fauna were examined. The person's careful attitude to the environment in the folk tales, in later times was transformed into moral tendency.

Key words: folk tale, the concept of "nature", Carpathian region, Ukrainian, Hungarian, landscape, ecological.

Концепт «природа» має свою специфіку в народній казці. Як і всьому фольклору, казці властива екофіліїність, екологічність, тобто відчуття тісної належності людини до довкілля, нерозривного зв'язку людини й природи,

пошанування, емоційне, чуттєве сприйняття її краси, що йде корінням в давні міфологічні часи. Водночас опис самої природи не є самоціллю народної казки, її основний об'єкт – людина, тобто герой і його пригоди, які відбуваються в природному середовищі, яке теж змінюється залежно від руху героя. Можна сказати, що в казці переважає не статичний, а саме динамічний пейзаж, в якому природу виступає у вигляді активної сили, гармоніює з настроєм персонажа, його станом.

Свій аналіз мовного оформлення концепту «природа», як одного з найважливіших концептів картини світу народної казки ми побудували на матеріалі чарівних та побутових казок карпатського регіону України, у яких добре законсервувалися давні уявлення і звичаї. Окрім українських сюди увійшли угорські казки Закарпаття, що показали багато спільного в аналізованому аспекті.

Зображення у казках є надзвичайно предметним і образним, наочним, ніби намальована картина. В. Анікін зазначав: «Епічний стиль зобов'язує до повноти і цілісності в зображенні дійсності. Він не холодний, як багато хто вважає. Людина сприймає тут світ у всій багатоманітності звуків, у всьому блиску і мінливості фарб... Це не напівтони, це глибокі, густі тони, підкреслено визначені й різкі. У казках йдеться про темну ніч, про білий світ, красне сонечко, про чорного ворона, про зелені луги...» [2, 195]. Краса природи зворушує, захоплює, дивує, вона сприймається всіма сенсорними відчуттями. М'якість трави передається ніби через дотик – вона *шовкова*, цей епітет є постійним у казці і має позитивну якість (Шовкова держава тощо). Краса сприймається також через запахи й звуки. Яблука тут не просто пахнуть, а пахнуть *«ще далеко, як ідеи»*, так, *«що не можна витримати»*, метелики кружляють у танці, солодко співають пташки тощо. Буянню природи сприяє казковий лісовий дух: «Neki az erdő szelleme vót a választottja, aki olyan gazdag vót, hogy tavasszal az egész erdőt gyöngyvirággal és repkénnyel ültette be, nyáron meg szamócával, földieperrel, málnával rakta tele, ősszel a sok madártul, állattul járni alig lehetett, télen meg az erdők fái mezeget tudtak csinálni [21, 15] – (Його обранцем був лісовий дух, який був таким багатим, що обсадив увесь ліс конваліями та плющем, а влітку полуницями, суницями, малиною, восени крізь велику кількість пташок, звірів неможливо було пройти, зимою ж лісові дерева дарували тепло). Особливу насолоду людина отримує від квітів, з якими часто порівнюють красу дівчат (*«зацвіла у зоряній суконці»*). Краса чудових квітів на лузі є такою звабливою, що герой не витримується і порушує табу, зриває квітку, аби прикрасити свого капелюха (угор.).

Кольори в казках чітко визначені, улюбленими є *чорний і білий, червоний, золотий і срібний*. Семантичне значення кольорів є багаторівневим, містить предметні, емоційно-оцінні, метафоричні та ін. асоціації. Червоний та білий кольори традиційно асоціюються з теплом і холодом: Зоря, дочка Сонця, в угорських казках має пурпурову карету з хмар, запряжену золотими кінями тощо. Особливу роль відіграє в казках *золотий колір*, адже всі цивілізації на зорі людського існування поклонялися Сонцю, сонце дарувало світло й тепло. Епітет

золотий (*світлий, сонячний*) є загальнооцінним, він означає *красу, світло, добро, позитив* тощо. Він може бути ознакою «чарівності», особливих якостей того чи кого він позначає. Золотими у казках можуть бути багато речей, і навіть тварини чи рослини. Це *золотий палац і ліс, рушник, вікна, гуслі, золоті квочки з курчатами, золотокрилий гусак, бик*, золоті частини людського одягу і навіть тіла – *волосся* тощо: «раптом перед стайнею став *золотий кінь – файний і блискучий, як місяць упівні*». *Золоті слова* у казці – це мудрі слова, вони оцінюються на вагу золота. Епітет вживається і в прямому значенні як назва дорогоцінного металу і служить визначенням *цінності предмета, багатства, достатку, забезпеченості, гарного життя*, яке часто поєднується з уже згаданими конотаціями. Золотим буває й інше *царство*, що може згадуватися після *мідного* та *срібного*. Тут відчутне наростання якісних ознак, з кульмінацією на третьому компоненті. Ті самі значення мають і *зоряна, місячна* та *сонячна* сукні героїні.

Водночас асоціація з *сонцем, що засліплює*, що є, переважно, позитивною (в угорців – «така красива, що засліплює очі»), інколи може набувати негативного відтінку, вживатися у переносному значенні, зокрема означати, що від блиску золота людина стає *сліпою*, тобто не бачить суті речей, а думає лише про гроші й багатство – «*золото засліплює людей*, робить їх зажерливими і нещасними». Красу і незвичність казкових об'єктів підкреслюють їх назви, пов'язані з коштовним камінням – *Діамантовий острів, Смагадове море*. У казках трапляються й предмети, явища зі скла – *скляна гора*, з металу – *міді, заліза (царства, палаци, яйця, шаблі), каменю*, перетворення в камінь тощо. Їх твердість і частково блиск та цінність виділяє їх із навколишнього середовища і відіграє певну роль у розвитку дії.

Самі стихії можуть персоніфікуватися у казках, набувати людських ознак, на що вказують дослідники [6, 173; 174]. «Ранком сонечко молоде, сильне. Коли б ти з ним вранці стрітвся, воно б тебе спалило. Увечері сонце вже не має тої сили, бо старіє... І тут воно одразу відчуло земного чоловіка, бо *Сонце ходить світом, впізнає всі нації, знає всіх людей, ще й звірину та птицю*» [7, 45]. В іншій казці Сонце, або *Дідо-всевідо* приходить увечері *старим дідом, білим, як молоко, а вранці стає маленькою дитиною* і виходить у вікно Сонце протиставляється холоду, що зображується як *Льодяна держава, Льодяне царство*. Сонце допомагає героєві, рятує його від смерті, однак сонце може й пекти, спалювати, ставати стихією вогню.

Вогонь у казках асоціюється з силою, красою, нестримністю. *Кінь їсть вогонь і стає сильним, чарівним конем з п'ятьма ногами* (угор.). Чарівний вогняний птах (угор. – *вогнегасний птах*) має пера і крила, що «*ніби палають вогнем*». Вогнем і полум'ям дише і спалює все довкола багатоголовий дракон. У повсякденному житті вогонь – *вогнище, ватра* – захищає персонажів від хижих звірів, зігріває, освічує темряву; на вогні готують їсти. Його бережуть як знищю ока. Вогонь є також символом очищення, відновлення, відродження. Після спалювання дівчина-відьма стає «*чистою душею*», спалені чи закопані тіла оживають, перероджуються тощо.

Персоніфікований *Vimer* у казках – це швидкість, стрімкість, він усе знає, скрізь буває, все бачить. В угорському наративі «Король вітрів» король з синами хоче згубити королевича, в якого закохалася його дочка. Та вдіяти нічого не може й після весілля у гніві вириває з корінням дерева, шукаючи під ними хлопця, мститься людям. Свою ж дочку у спекотні дні вітер пестить, овіває легким подихом.

Вода в казці виступає джерелом життя, вона має лікувальні й цілющі властивості, наділяє героя силою. Це мотив воскресіння, пов'язаний з увяненням про множинність душ, який відтворює стадіальність духовних субстанцій, але у зворотному напрямку: мертва вода повертає людині життєві функції, а жива – людський образ та ім'я. Живу й мертву воду в народних наративах М. Костомаров вважав відгомонам слов'янського язичницького обряду потоплення, а потім спалювання солом'яного огудала – символа зими, смерті, тобто води в стоячому стані» [11, 236]. Вода є жіночим началом, вогонь – чоловічим, їх поєднання створює гармонію, народження нового. Вода також розмежує світ живих і мертвих, два протилежні береги, що зустрічаються у казці. За В. Проппом, вона є вирішальною перешкодою на шляху героїв, що повертаються з царства мертвих до живих. В угорських та українських казках використано мотив про дівчину, що виходить з розрубаного яблука, тростини, розбитого яйця тощо і просить води (яйце – як символ творіння світу, яйце-райце). Якщо їй не дати – то дівчина вмирає. Тут вода постає основою життя, втрата захисної оболонки вимагає компенсації у вигляді іншого джерела життя – води, без якої героїня гине. Водночас вода таїть у собі семантику *загрози, небезпеки*, зокрема потоплення, загибелі тощо, вона може бути символом жаху і хаосу. У деяких випадках негативну асоціацію має *море*, зокрема море як стояча вода, як далекий шлях, путь до невідомої країни; сповненням небезпек є чорне море. Горе асоціюється з *морем сліз*.

Земля – одна з основних стихій світобудови (поряд з водою, вогнем і повітрям), центральна частина тричастинного Всесвіту (небо-земля-підземний світ). Слово *земля* у казках часто вживається у значенні *світ, всесвіт*: «земля-небо тремтіли»; угорські: «землю-небо обіцяв дівчині», «поки стоять світ-світ» тощо. У землю провалюються, земля поглинає, сира земля асоціюється зі смертю. У казках регіону часто подибуємо гори. Вони можуть бути незвичайними – мідними, срібними, золотими, скляними чи кришталевиими, межувати між царствами. Герой часто добувається на вершину гори, яка «верхом сягає неба» і виявляється потойбічним світом. Вона може бути так високо, що з неї навіть не видно землі.

У казках звучить думка – якщо людина любить і цінує навколишній світ, природу, та їй відповідає сторицею. Людина у казках не вивищується над усім живим, вона виступає його частиною, як усе на Землі, вона тисячами ниток пов'язана з довкіллям, постійно взаємодіє з ним. Усі є рівними перед Існуванням, кожна істота є цінністю як творіння Природи – «і бідні і багаті, і ксьондзи, і цари, і мухи, і черв'яки, – все живе, що є на світі» [17, 278]. Мирне співіснування з

природою в казках винагороджується – це мериторизм – відплата героєві за його чесноти. Він любить усе живе, шкодує птахів і звірів: «Цар наказав знищити усіх птахів і жаб. Ці слова почув малий царевич, який любив усе живе. Побачив він на дереві сороку і сказав: – Птахи-пташенята, у царстві мого тата, тікайте світ за очі, бо завтра всіх вас повбивають... – Жаби-жабенята, тікайте з царства мого тата...» [20, 162]. Позитивні персонажі казок підтримують гармонію в навколишньому середовищі, дбають про дерева, рослини, навіть неживі предмети, так, дівчина-сирота допомагає яблуньці, чистить пічку тощо, хлопець витрачає свій час на озеленення гаю.

У казках Українських Карпат відобразилися й особливості природи регіону та заняті місцевих жителів. Краса гірського краю, зелених, аж синіх полонин та лісів, швидких потічків, правічних гір спонукала й до буяння фантазії. Якось П. Лінтур під час поїздки краєм побачив поламані смереки та буки й написав: «Такі стихійні лиха породжують казкові сюжети про битву титанів, казкові образи велетів, які ступають з гори на гору, ламаючи ногами могутні ялиці, наче сухі стеблини» [8, 254]. Багато тут описів пастушого побуту, випасу овець на полонинах: «Ідуть, і далеко у пустях знаходять один вівчарський шалаш, де було багато овець» [7, 108]. Колориту описам надають і порівняння: «Вівці добре паслися красні, як зізди»; «Худоба худа, як граблі, а тут чиясь худоба така вгодована, як перини».

Природа у казках олюднена, вмінють розмовляти рослини, дерева, звірі тощо, небесні світила реагують на події людськими емоціями тощо, все це відображає древні **анімістичні** уявлення, коли природі приписувалися людські властивості. Це увіковічилося в мові, перетворилося в метафори та інші художні засоби, збереглося в підсвідомості людини. У цьому полягає специфіка мислення тогочасної людини: «Деякі особливості міфологічного мислення є наслідком того, що „первісна людина” ще чітко не виділяла себе з навколишнього природного світу і переносила на природні об’єкти свої власні властивості, приписувала їй життя, людські пристрасті, свідому, цілеспрямовану господарську діяльність, можливість виступати в людиноподібному фізичному вигляді, мати соціальну організацію тощо», писав Є. Мелетинський [13, 165].

Бажання зрозуміти живу природу, навчитися у неї, стати ближчим виявлялося і в тому, що людина в казках розуміє мову тварин, і це, зрештою, навіть рятує її від смерті. Люди часто обертаються різними звірами – чи їх самих перетворюють чаклуни – й набувають їхніх властивостей: На мигилі дівчини виростає квітка – лелія, яку зриває царевич і ставить до склянки у своїй почивальні. Щоночі з квітки виходить красуня дівчина, їсть, п’є, а потім знову стає лелією (угор.).

У перетвореннях відображено погляди людей на природу, як вічний кругообіг, в тому числі й людського життя. Це перетворення живого в неживе і навпаки, тісна взаємозалежність усього суцього на землі, народження, розквіт і вмирання, що чекає не лише кожну істоту, а й гори, річки тощо, які теж мають свій час існування, хоч і набагато довший. Все в природі не стоїть на місці. Все

постійно змінюється, перебуває у вічному русі і ніколи не повторюється: «Ви пов'язані не лише з диханням: ви пов'язані з променями сонця, з пахощами квітів, з місячним сяйвом. Зв'язки оточують вас з усіх сторін; ви – не окремих острів. Відкиньте цю ідею. Ви – частина цього континенту, і все-таки... він дав вам індивідуальність. Ось що я називаю дивом» [16, 49].

Українські та європейські дослідники багато писали про метаморфози у фольклорі, це М. Костомаров, В. Гнатюк, Булашев, І. Бано, ... та ін., Свого часу І. Нечуй-Левицький, який цілу главу своєї книги присвятив перетворенням у фольклорі, писав: «Метаморфози української народної поезії мають корінь у давній пантеїстичній релігії. Коли сам бог світа розпався і став миром, то й чоловік, як мікрокосм, так само може змінюватись на всякі форми. Змінюючись на інші форми, чоловік тільки вертається в різні для нього форми мирового життя, звідкіль його вивела на світ сила життя. В давні часи чоловік не відрізняв себе од звірів, од птиць, навіть од дерева і квіток і дивився на природу, як і на самого себе. І тепер народ вірить, що всі звірі й птиці колись говорили людською мовою» [15, 73].

Частини тіла людини чи тварини можуть самостійно функціонувати в казці, п'явка сокола перетворюється в нього самого, Кобиляча голова допомагає дівчині-сироті тощо. Метонімія стає послідовним прийомом, що уможливило продукувати нові персонажі – горошина, ягідка, волосина, шерстина, шкіра (давні фетиші) – всі ці та багато інших частин тіла людини, тварини, рослини сприяють народженню, воскресінню, зникненню персонажа, служать для його викликання.

Людина здавна мріяла впливати на сили природи, дії та вчинки інших, зокрема вірила у магічну силу слова, що широко виявлялося у казці. Так, у творі «Брати-гайворони» мати за непослух та непокірність посварила своїх дітей «Бодай ви полетіли у гайворони!», що й сталося. Героєві бажають «якою дорогою їдеш, такою і б походиш» тощо. Слово може доповнюватися магічними діями – ударом прутиком, помахом хустки тощо. Різні види магії у примітивних народів описав у своїх роботах Дж. Фрезер [19], який зазначав спільність цих уявлень з сучасними, їх рудименти існують і в наш час, що підтверджують і сучасні вчені.

Водночас мислення сучасної людини є суто антропоцентричним (у класичному розумінні), не цілісним, її світосприймання є обмеженим. Сучасна людина оцінює все лише зі своєї позиції людиновимірності, а не на основі загальних законів існування Всесвіту. Тому руйнуються гори й долини, висушуються річки, назавжди зникають з планети живі істоти. Все на землі створене лише для людини й має служити лише людині. Навіть у Біблії записано, що тварини створені Богом для людини, кожна з них приносить якусь користь. У радянські ж часи існував лозунг, що «Природа – майстерня і людина в ній – працівник». Ще в XVI ст. М. Монтень писав: «Розгляньмо ж людину, взяту саму по собі, без усілякої сторонньої допомоги, озброєну лише своїми людськими засобами і позбавлену божественної милості і знання, що є насправді всією її славою, її силою, основою її істоти. Погляньмо, чого вона варта з усім цим прекрасним, та суто людським озброєнням. Хай вона покаже мені за допомогою свого розуму, на чому ґрунтуються ті величезні переваги над іншими

істотами, які вона приписує собі. Хто переконав людину, що цей захоплюючий рух небосхилу, це вічне світло, яке ллється із світил, що велично обертаються над її головою, це грізне рокотання безкрайнього моря, – що все це створене й існує стільки віків лише для неї, для її зручності і до її послуг? Чи не смішно, що ця нікчемна і жалюгідна істота, яка не в змозі навіть керувати собою і підпадає під удари всіх випадковостей, проголошує себе володарем і правителем всесвіту, найменшої частини якого вона навіть не в змозі пізнати, не те що керувати ним! У чому полягає та перевага, яку вона собі приписує, вважаючи, що в цій великій світобудові лише вона одна здатна розпізнати її красу і облаштування, що лише одна вона може висловити хвалу її творцеві і розумітися у виникненні й існуванні всесвіту? Хто дав їй цей привілей? Хай вона нам покаже грамоти, якими на неї покладені ці складні і великі обов'язки» [14, 390].

Про механоморфність мислення людини пишуть сучасні українські філософи: «...Оскільки ми існуємо у взаємодії зі світом та одне з одним і ця взаємодія є у своїй основі відчуттєвою, то й сенс нашого життя є також лише тим, що можна відчутти, йому притаманна неререфлектуюча природність. Але щоб таке сталося, необхідна постійна чуттєва взаємодія із середовищем існування (світом, повітрям, водою, землею й усім, що дарує земля)» [18, 192].

Таке відчуття світу з усіма його пахощами й кольорами, красою й безперервною плінністю дає нам народна казка.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Адоньєва С.Б.* Сказочный текст и традиционная культура. – С.Пб : Изд.Санкт-Петербург.ун-та, 2000. – 182 с.;
2. *Аникин В.П.* Русская народная сказка. – М. : Учпедгиз, 1959. – 256 с.;
3. *Бацевич Ф.С.* Антропоцентризм як один із способів вияву людського фактора в мові // *Культура мови і культура в мові* : зб. наук. праць. – К.: НМК ВО, 1991. – С. 181–187.;
4. *Вежбицькая А.* Язык. Культура. Познание. – М. : Русские словари, 1996. – 412 с.;
5. *Гнатюк В.* Вибрані статті про народну творчість. – К.: Наук. думка, 1966. – 250 с.;
6. *Дивовижний світ народної казки // Дерев'яне чудо : народні казки / вст. ст., упоряд., підг. текстів та прим. О. І. Дея. – Ужгород : Карпати, 1981. – С. 3–10.;*
7. *Дерев'яне чудо : народні казки / вст. ст., упоряд., підг. текстів та прим. О. І. Дея. – Ужгород : Карпати, 1981. – 206 с.;*
8. *Зачаровані казкою / українські народні казки в записях П. В. Лінтура ; упоряд. І. М. Сенька, В. В. Лінтура. – Ужгород : Карпати, 1984. – 526 с.;*
9. *Казки Буковини / запис та літ. підг. текстів М. Г. Івасюка / упоряд. М. Г. Івасюка та В. С. Басараба ; ред. В. С. Басараба. – Ужгород : Карпати, 1973. – 240 с.;*
10. *Казки одного села / запис текстів, післям. та прим. П. В. Лінтура; упоряд. Ю. Д. Турияниці. – Ужгород: Карпати, 1979. – 368 с.;*
11. *Костомаров М.* Слов'янська міфологія. – К. : Либідь, 1994. – 283 с.;
12. *Крук І.І.* Восточнославянские сказки о животных : образы, композиция. – Минск : Наука и техника, 1989. – 158 с.;
13. *Мелетинский Е.М.* Поэтика мифа. – М. : Восточная литература, 1995. – 408 с.;
14. *Монтень М.* Опытги. – М. : Наука, 1979. – Кн.1–2. – 704 с.;
15. *Нечуй-Левицький І.* Світогляд українського народу : Ескіз української міфології. – К. : АТ «Обереги», 1992. – 88 с.;
16. *Ошо. Баланс тела-ума / Ошо ; пер. з англ. – С.Пб. : Весь, 2006. – 269 с.;*
17. *Срібні воли: казки гір і Підгір'я в записях Степана Пушика. – Київ : Веселка, 1995. – 398 с.;*
18. *Філософія. Світ людини. Курс лекцій* : навч.посібник / В. Табачковський, М. Булатов, Н. Хамітов та ін. – К. : Либідь, 2003. – 432 с.;
19. *Фрезер Дж. Дж.* Золотая ветвь : Исследование магии и религии ; пер. с англ. – М. : Политиздат, 1980. – 831 с.;
20. *Чарівне*

горнятко: казки / Запис текстів С. Далавурака. М. Івасюка, В. Бандурака та С. Пушика; упоряд. С. Далавурак та М. Івасюк. – Ужгород : Карпати, 1971. – 256 с.; 21. Felsőtiszai népmesék / feljegyezte Kocsisné Szirmai Főris Mária. – Debrecen : Debr. Alföldi Magvető, 1956. – 408 p.; 22. *Uther H.-I. The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography. Based on the system of Antti Aarne and Stith Thompson.* – Pt. 1-3. – Helsinki, 2007.

Неснко М.К. (Київ, Україна)

Дмитро Чижевський – славіст

У статті розглянуто особливість німецькомовних досліджень Дмитра Чижевського, присвячених проблемам славістики. Детальніше проаналізовано його перекладену українською мовою працю «Порівняльна історія слов'янських літератур» і погляди вченого на місце української літератури в загальнослов'янському літературному контексті.

Ключові слова: славістика, літературний процес, методологія, художньо-стильові епохи, контекст, порівняльне літературознавство.

Автор рассматривает особенности переведённых на украинский язык немецкоязычных исследований Дмитрия Чижевского, посвящённых проблемам славістики. Более подробно раскрыты взгляды учёного на стилевое разнообразие украинской литературы как составной части общеславянского литературного процесса.

Ключевые слова: славістика, літературний процес, методологія, стилеві епохи, контекст, сравнительное литературоведение.

Dmytro Chyzhewskij's slavistics works are describes. His "The comparative history of Slavic literatures" are analyzed, besides Chyzhewskij's sights on Ukrainian literature in all-Slavic literary context.

Key words: slavic studies, literary proces, metodology, artistyc-style epoch, context, comparative literary studies.

Одне з досліджень Д. Чижевського має назву "Книга як символ космосу". Аналізуються в ньому роздуми про книги відомих інтелектуалів переважно слов'янського світу; вони в книгах бачили рух космічних планет людського розуму. Наукова діяльність Чижевського – це теж космос. Скільки в ньому планет – достовірно ніхто не знає ще й сьогодні. Назвати можна лиш найбільш очевидні: філософія, літературознавство, компаративістика, педагогіка, джерелознавство... Славістика в цьому переліку займає одно з найчільніших місць.

Серед учених досі можна почути вагання: кому належить Дмитро Чижевський? Він – російський, український чи німецький славіст? Німецький біограф Вернер Кортгазе запропонував ніби компромісну відповідь на це питання: «Батьківщина його вибору – Німеччина» [1, 101]. Так, більшу частину свого наукового життя Д. Чижевський провів у Німеччині, куди довелося емігрувати з Києва в 1921 р., коли здійснювався ленінський план «ввидворения» з Росії філософів, істориків та інших учених. Трохи більше п'яти років він працював у Гарвардському університеті (1949-1956), протягом двох років